

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Удосконалення культури мовлення учнів
початкової освіти під час вивчення частин мови**

**Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступення вищої освіти «бакалавр»**

Виконала: студентка 4 курсу 451 групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Мартинюк Ірина Вадимівна

Керівник к. філол. н., доцентка Мироненко О. В.

Рецензент вчитель початкових класів,

спеціаліст другої категорії

ЗЗСО № 41 Херсонської міської ради

Жорнова О. Г.

Херсон - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЧАСТИН МОВИ	6
1.1. Частина мови, їх характеристика.....	6
1.2. Роль і значення удосконалення культури мовлення учнів початкової освіти під час вивчення частин мови.....	12
РОЗДІЛ 2. РОБОТА НАД УДОСКОНАЛЕННЯМ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЧАСТИН МОВИ	13
2.1. Аналіз програм та навчально-методичної літератури.....	13
2.2. Види вправ на удосконалення культури мовлення учнів початкової школи під час вивчення частин мови.....	16
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29
ДОДАТКИ:	31
Додаток А. «Кодекс доброчесності».....	31

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Мова – найцінніший скарб народу. Цінність мови визначається рівнем культури мовлення її носіїв. В сучасному світі, коли відбувається відродження національних, культурних, духовних та соціальних цінностей, особливого значення набуває володіння державною мовою, вміння чітко і правильно розмовляти, спілкуватися, висловлювати свої думки послідовно та лаконічно, дотримуючись літературних норм, як в усній так і в писемній формі. Елементарні навички мовлення закладаються з дитинства, коли успішному розвитку мовлення сприяють батьки. Згодом, важливу роль у формуванні навичок правильно розмовляти відіграє вчитель. Через різноманіття нових досягнень в галузі науки і техніки, живе мовлення відходить на другий план, тому важливо заохочувати учнів до вивчення рідної мови. Адже розвиток мовлення це не тільки розвиток культури спілкування, але й всебічний розвиток особистості, її інтелектуальних, духовних та моральних якостей.

У пошуку нових та сучасних підходів до удосконалення культури мовлення постає проблема двомовності населення. На перетині двох мов відбувається трансформація в такі ідіоми, як суржик, діалекти, жаргонізми, арго та інше. Сучасне мовлення повинно спиратись на літературні норми і вимоги, виключаючи використання просторіччя. Також перед вчителем постає проблема різниці між очікуваними результатами, зазначених програмою, та справжньою дійсністю. Тому необхідно приділяти увагу кожному з учнів, враховуючи їх індивідуальні та вікові особливості розвитку.

За мовленням людини визначається рівень її культури та знань. Для розвитку і вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок учнів початкових класів необхідною є цілеспрямована робота з формування основ культури усного та писемного мовлення при вивченні частин мови. Без знань про частини мови, правил їх вживання, змінювання за родами, відмінками та числами, повноцінне і правильне володіння мовою неможливе. Удосконалення культури мовлення під час вивчення частин мови є вдалим та

ефективним через різноманітність семантичних можливостей окремих частин мови та їх синтаксичних функцій. На мовлення учнів впливає багато факторів, зокрема, мова, яку дитина чує у повсякденному житті. Тому головним обов'язком вчителя є вільне володіння рідною, літературною мовою.

Значну увагу проблемі культури мовлення приділяли такі вчені та методисти: Н. Бабич, І. Білодід, О. Біляєв, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Каніщенко, В. Капінос, А. Коваль, А. Маркова, Л. Мацько, О. Мироненко, М. Пилинський, М. Пентилюк, В. Русанівський, А. Супрун, О. Текучов.

Психолінгвістичні та психологічні фактори виникнення та особливості усних мовленнєвих висловлювань досліджували такі методисти: Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, І. Синиця та інші.

Однак в методиці української мови удосконаленню культури мовлення молодших школярів приділяє увагу не так багато вчених та методистів, проблема є недостатньо розкритою і водночас актуальною для сучасного суспільства. Враховуючи актуальність була обрана **тема роботи** «Удосконалення культури мовлення учнів початкової освіти під час вивчення частин мови».

Мета дослідження: дослідити особливості удосконалення культури мовлення учнів початкової освіти під час вивчення частин мови.

Згідно з метою дослідження було сформовано такі **завдання:**

- 1) розглянути програми та науково-методичну літературу з обраної теми;
- 2) охарактеризувати частини мови, їх особливості;
- 3) визначити роль значення удосконалення культури мовлення учнів початкової освіти під час вивчення частин мови;
- 4) дібрати вправи для удосконалення культури мовлення учнів початкової освіти під час вивчення частин мови.

Об'єкт дослідження – процес удосконалення культури мовлення учнів початкової освіти під час вивчення частин мови.

Предмет дослідження – методична робота над удосконаленням культури мовлення молодших школярів під час вивчення частин мови.

Методи дослідження: вивчення та аналіз типових програм, психолого-педагогічної, мовознавчої, методичної літератури; аналіз, синтез, порівняння та систематизація методів та прийомів з теми дослідження.

Практичне значення роботи полягає у тому, що матеріали дослідження та його висновки можуть бути використані вчителями початкових класів в їх практичній діяльності.

Робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЧАСТИН МОВИ

1.1. Частини мови, їх характеристика

Вивчення частин мови має велике значення в навчанні грамоти молодших школярів. Саме за допомогою вивчення частин мови учні здобувають навички володіння рідною мовою: навчаються відрізняти лексичне та граматичне значення слів, правильно будують речення, вживають різні частини мови в мовленні з урахуванням їх функціонального та лексичного призначення, розширюють свій словниковий запас, насичують мовлення різноманіттям українських слів.

За визначенням тлумачного словнику частини мови – «класи слів, об'єднаних за такими ознаками: 1) семантичними – наявністю спільного лексичного значення чи його відсутністю; 2) морфологічними – однаковими граматичними категоріями, формами зміни слів; 3) синтаксичними – спільною функцією слів у реченні й синтаксичною сполучуваністю з іншими словами у словосполученні й реченні» [14, с. 201]. Розділ граматики, який вивчає частини мови називається морфологією. Основна одиниця морфології – слово [2, с. 15].

В сучасній українській мові виділяють десять частин мови, до них належать: іменник, прикметник, дієслово, числівник, займенник, прислівник, прийменник, частка, сполучник та вигук. Частини мови класифікують на самостійні і службові, спираючись на те чи виступає слово повноцінним членом речення або ні. Самостійні словоформи виконують номінативну функцію та є повноцінними компонентами речення. Службові слова вказують на зв'язок між словами у реченні, або вказують на відношення автора згідно теми висловлювання [10, с. 22].

За визначенням енциклопедичного словнику класичних мов іменник – це «самостійна частина мови, що має значення предметності, вираженої у

формах роду, числа і відмінка; відповідає на питання «хто? що?». Має граматичну категорію роду, відмінюється за числами та відмінками» [16, с. 552]. Вивчення іменника учнями початкової освіти має на меті: формування граматичного поняття «іменник»; вміння розрізняти назви істот та неістот за питанням; визначати іменники за родами, змінювати їх за числами і відмінками; формування навичок правопису відіменникових закінчень, збагачення словникового запасу учнів.

В українській мові іменники у формі однини мають чоловічий, жіночий та середній рід. Род іменників визначають за закінченням та лексичним значенням слова. Поняття розчленованої кількості лежить в основі словозмінної категорії числа іменника [13, с. 61]. Іменнику притаманні такі синтаксичні особливості:

- в тексті іменник може виступати реченням (речення з одного слово, виражене іменником);
- найчастіше в реченні виступає підметом, рідше додатком – це первинна функція іменника; вторинна – іменник виступає в реченні в якості присудка, неузгодженого означення або обставини, така роль іменника в реченні є нетиповою;
- всі іменники мають при собі узгоджене означення (*класна дошка, темна ніч*);
- у словосполученні іменник може бути як головним, так і залежним словом (*гарна сукня, дивитись телевізор*) [10, с. 37].

Через те, що окремі іменники означають конкретні назви, а інші означають уявні поняття іменники поділяють на конкретні та абстрактні. Конкретним іменникам властиві такі суфікси: *-ок, -ик, -ець, -ак, -тель* та інші (*вінок, гачок, рушник, віник, гаманець, їжак, літак, вчитель*). Абстрактні іменники утворюються за допомогою таких суфіксів: *-енн-я, -анн-я, -ов-а, -ість, -ізм* та інші (*прибирання, передмова, радість, підлість*).

Іменникам властиве поняття збірності. Іменники, що виражають неозначену множину, тобто сукупність, предметів чи певних осіб як одне неподільне ціле називають збірними (білизна, колосся, волосся). До граматичних ознак збірності іменників відносять відсутність категорії числа та наявність тільки однини [10, с. 45].

За визначенням енциклопедичного словнику класичних мов прикметник – «самостійна частина мови, що виражає ознаку предмета, граматичну виявлену в категоріях: роду, числа і відмінка та відповідає на питання «який? яка? яке? які? чий? чия? чие? чий?»». Прикметник може виступати в ролі узгодженого означення та іменної частини складеного іменного присудка» [16, с. 419]. Прикметники перебувають в тісному зв'язку з іменниками. Категорія відмінка, числа та роду в прикметниках утворилась під впливом іменників. За значенням прикметники поділяють на якісні, відносні, присвійні та повні і короткі (незмінні). Якісні прикметники можуть утворювати форми ступеню порівняння. Відносні прикметники ознаку предмета виражають через відношення до іншого явища. Присвійні – вказують на належність предмета до чогось [8, с. 128]. В реченні прикметник може виступати узгодженим означенням, присудком чи частиною присудка, та виконує такі функції: атрибутивну, предикативну та атрибутивно-предикативну.

Поняття про кількість та число є семантичною основою такої частини мови як числівник. Як зазначено в словнику, що числівник – «частина мови, що позначає кількість предметів, їх порядок при лічбі або кількість разів повторення дії і відповідає на питання «скільки? котрий? скільки разів?»» [16, с. 542].

Деякі мовознавці не вважають, що числівник не входить до системи частин мови. О. Безпояско у своїй праці наголошує, що числівник це повнозначна частина мови за ознакою семантичного порядку. Числівники відображають кількість предметів, але у природі поняття кількості не існує, воно є абстрактним. Числівник не предметна частина мови, але через кількісне відношення між предметами, має зв'язок з реальним світом [2, с. 142]. Але не

всі слова кількісного значення є числівниками, в граматиці також зустрічаються кількісні іменники (*пара, сотня*).

Числівники мають лише одну спільну морфологічну ознаку з іменником та прикметником – це категорія відмінка. Числівники не змінюються за родами та не мають категорію числа, винятком є лексема *один* у формі множини *одні*. В реченні числівник може виступати будь-яким членом речення, він як і іменник може виконувати багато синтаксичних функцій, на відміну від прикметника. У словосполученні числівник має 3 синтаксичних зв'язки, а саме прилягання, узгодження та керування. За семантичним принципом числівники поділяють на кількісні (*дві ручки, десять яблук*), збірні (*четверо мишенят, троє друзів*) і дробові (належать лише *півтора, півтори, півтораста*). Якщо розглядати числівники у широкому значенні, то кількісні числівники поділяються на означено-кількісні та неозначено-кількісні. Також числівники поділяють на прості (мають один корінь: *четвертий, три*) і складні (*обидва, півтораста шістдесят вісім, двісті*) [10, с. 128].

Дієслово можна назвати центральною частиною мови, адже воно визначає граматичну і синтаксичну структуру речення. За визначенням Шкуратяна дієслово – це «змінна повнозначна частина мови, що об'єднує слова зі значенням дії або стану предмета як процесу й оформляє його граматичними категоріями виду, перехідності / неперехідності, стану, способу, часу особи» [24, с. 505].

За походженням, або функцією, яку виконують, дієслова поділяють на похідні (походять від слів на позначення інших частин мови) і непохідні (не походять від інших частин мови), або їх ще називають первинні і вторинні. Як зазначає І. Вихованець до дієслівних лексем відносять п'ять дієслівних утворень: інфінітив (початкова форма дієслова), дієприкметник, дієприслівник, предикативні форми на *-но, -то*, дієвідмінюване дієслово [8, с. 220].

Інфінітив – це «неозначена форма дієслова, називає дію або стан безвідносно до особи, числа, часу, способу її здійснення» [24, с. 506].

Дієприкметник «або іменна форма дієслова, виражає ознаку предмета за дією, відмінюється за родами, числами, відмінками, узгоджуючись у цих формах з іменником; у реченні виконує функцію означення або іменного присудка» [24, с. 507].

Дієприслівник – це «форма дієслова, яка називає дію додаткову до тієї, що виражена особовою чи родовою формою дієслова, у мовленні є словом, що пояснює іншу дієслівну (родову чи особову) форму, і пояснюваним у більшості випадків прислівниками, іменниками в непрямих відмінках» [24, с. 507]. Синтаксична функція дієприслівника: виконує роль обставини.

Дієслово може бути доконаного (вказує на завершену дію) і недоконаного (незавершена дія) виду. Ці форми утворюються одна від одно за допомогою префіксів, наголосу, чергуванням звуків у корені. Властивість дієслова, яка відрізняє його від інших частин мови – дієвідміна. Існує перша та друга дієвідміна, вона залежить від суфіксів, основи слова. Також дієслово має категорію перехідності або неперехідності та категорію стану, яка залежить від відношення дії до об'єкта. Дієслово може виконувати будь-яку синтаксичну функцію. Ще одна граматична категорія дієслова, яка не притаманна іншим частинам мови – спосіб дії: умовний, дійсний та наказовий, в залежності від питання, на яке вони відповідають та функції, які виконують [10, с. 185].

Слова, які узагальнюють вказівні назви предметів називаються займенниками.

До головних морфологічних ознак займенника відносять рід, число і відмінок. Крім цього займенники мають ще дев'ять розрядів, в залежності від лексичного значення (особові, зворотні, питальні, відносні, присвійні, вказівні, означальні, неозначені та заперечні). В початковій школі в 4 класі учні вивчають лише особові займенники, до них належать ті, що вказують на певних осіб, предмети, явища або поняття (я, ти, він, вона). Синтаксична функція займенника полягає у тому, що у реченні займенник може виступати будь-яким членом речення [10, с. 142].

За визначення словнику прислівник – «повнозначна незмінна частина мови, що виражає стан предмета або ознаку якості і відповідає на питання «як? де? звідки? коли? наскільки? якою мірою?»» [2, с. 421]. З прислівником як частиною мови учні початкової школи знайомляться в 4 класі [7, с. 225].

Через синтаксичні, словотвірні та лексичні особливості прислівники поділяють на обставинні (дають характеристику згідно обставин) та означальні або, як їх ще називають, атрибутивні (пояснюють дієслово, прикметник). Обставинні прислівники поділяють на прислівники часу, місця, мети та причини. До означальних прислівників відносять якісно-означальні, кількісно-означальні та прислівники способу дії. У реченні прислівники виступають другорядним членом, а точніше виконують функцію обставини [10, с. 230].

Прийменник – «службова частина мови, яка вживається з формами іменних частин мови в усіх непрямих відмінках для вираження залежності від інших слів у словосполученні або в реченні» [16, с. 417].

Як зазначає О. Безпояско, прийменник не має лексичного значення, лише граматичне, та слугую для вираження відношення між словами в реченні та словосполученні [2, с. 276]. За походження прийменники поділяють на похідні (утворюються за допомогою інших частин мови або двох прийменників) та непохідні, походження яких встановити неможливо. За будовою відрізняють прості, складні та складені прийменники. Прийменники мають такі розряди: часові, просторові, мети, причини, способу дії, кількісні, допустовості, об'єктні та означальні [10, с. 262].

Також до службових частин мови відносять частку, сполучник та вигук. За визначенням частки – це «службові слова. Які надають словам, словосполученням і реченням додаткових семантичних відтінків або слугують для творення слів та їх форм» [24, с. 577]. Сполучники «службові слова за допомогою яких здійснюється зв'язок однорідних членів речення та частин складного речення» [24, с. 574]. За походженням виділяють на похідні і непохідні, за морфологічною будовою: прості, складні і складені; за способом

уживання: одиничні, повторювані і парні. До вигуків відносять слова «які служать для вираження різних емоцій, почуттів, не називаючи їх» [24, с. 578].

1.2. Роль і значення удосконалення культури мовлення учнів початкової освіти під час вивчення частин мови

Без виховання культури мовлення повноцінний розвиток особистості неможливий. Культура мовлення – це здатність використовувати всі мовні засоби: фонетику, лексикологію, граматику та синтаксис. Формування мовленнєвої культури учнів початкових класів – це цілісний і впорядкований процес, що дає характеристику змісту, принципам, засобам, методам та прийомам навчання [19, с. 20].

Досконале вміння володіти літературною мовою в процесі спілкування вказує на високу культуру мовця. До головних ознак культури мовлення відносять правильність вимови, логічність висловлювання, чіткість, виразність та чистоту мовлення, точність, актуальність та змістовність.

У мови є свої закономірності розвитку, що знайшло своє відображення в мовних нормах. Засвоєння літературних норм, що діють у мовній системі, означає володіти мовою [5, с. 28].

Удосконалення культури мовлення учнів початкової освіти враховує такі аспекти:

- збагачення та активізація словникового запасу, покращення та вдосконалення мови і культури учнів;
- вміння правильно вживати слова в їх прямому значенні відповідно до мети висловлювання;
- вдосконалення граматичних вмінь учнів;
- узгоджене та лаконічне викладання думок;
- освоїти правила українського літературного мовлення;
- вміння дотримуватись етичних правил при спілкуванні в різних ситуаціях [12, с. 24].

Освітньою метою мовної навчальної програми початкової школи є оволодіння усними навичками, заснованими на знанні словникового запасу та граматичних особливостей мовної одиниці та її функції в тексті та досягнення цього шляхом впровадження методу комунікативної діяльності у навчанні.

Відповідно до цієї мети учні повинні оволодіти набором дій, які можуть задовольнити їхні потреби у різних видах мовленнєвого спілкування.

Для досягнення мети необхідно виконати такі завдання:

- створити умови для мотивації учнів у здобутті знань;
- формувати знання, вміння та навички у всіх видах мовленнєвої діяльності;
- набути базових знань про найважливіші мовні одиниці, затверджених програмою;
- виховання шанобливого ставлення до національної культури українців;
- розвивати інтелектуальні, соціальні, естетичні, моральні та духовні цінності особистості.
- брати участь у національній культурі людей, які вивчають їхню мову;
- сприяти інтелектуальному, моральному, соціально-культурному та естетичному розвитку особистості [17, с. 33].

Дослідження морфології має на меті поглибити розуміння учнями граматики та лексичного значення слів, особливостей словосполучень та словотворення в українській мові, синтаксичної функції слів. Розуміючи особливості слів та словотворення, здобувачі освіти можуть глибше зрозуміти норми української літературної мови, особливо вимову, словотворення та побудову фраз та речень, а також морфологію [20, с. 98].

Вивчення частин мови є практичним, оскільки воно надає можливості для фонетичного розвитку учнів на основі вивчення граматичних норм та правил, сприяє збагаченню словникового запасу.

Виділяючи граматичні характеристики слів у різних граматичних категоріях, розмежовуючи видові та родові поняття та класифікуючи

морфологічні явища для оволодіння знаннями про частини мови, відбувається покращення учнів логічного мислення. Якщо немає знань про способи зміни слів, що є предметом морфологічних досліджень, неможливе і подальше ефективно оволодіння граматику, орфографією та пунктуацією. Основою для побудови диференційованих за стилем текстів є здатність змінювати слова згідно з лексичними правилами. Формуванню мовної особистості та розвитку інтелектуальних [1, с. 132]. Духовним та естетичним характеристикам сприяє вміння володіти морфологічними засобами. Вивчення морфології починається з з'ясування проблеми розподілу слів на частини мови. За допомогою семантичних, морфологічних та синтаксичних функцій здійснюється класифікація слів на частини мови.

Значно легше учням початкової освіти сприймати семантику слова, що допомагає класифікувати їх на частини мови: ті, що означають назви понять, служать для передачі емоцій та виражають відношення між іншими компонентами речення. Вправи, які містять загадки, ребуси та приказки, сприяють кращому засвоєнню матеріалу та розумовій активізації учнів. Ці вправи навчають здобувачів освіти знаходити суттєві ознаки предметів. Головна мета вчителя продумати застосування методів і прийомів для виконання вправ з ребусами, загадками та інше. Також необхідним є пояснення значення незрозумілих виразів і слів. Вчитель повинен не забувати про змістовність та актуальність вправ, добираючи ігри, ребуси та інший дидактичний і практичний матеріал для засвоєння теми.

Аналіз та синтез, спостереження за мовними явищами та порівняння їх за схожими та несхожими ознаками є основою для засвоєння граматики, що допомагає усвідомити мовні явища [18, с. 73].

РОЗДІЛ 2. РОБОТА НАД УДОСКОНАЛЕННЯМ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЧАСТИН МОВИ

2.1. Аналіз програм та методико-педагогічної літератури

Документом, в якому затверджено вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів є Державний стандарт. Він визначає загальний обсяг матеріалу навчального навантаження та основні компетентності школярів. За Державним стандартом українська мова входить до мовно-літературної освітньої галузі, та має на меті розвиток мовленнєвих і творчих здібностей здобувачів освіти, вміння спілкуватися українською мовою [4].

Державним стандартом окреслено змістові лінії «Мовно-літературної» освітньої галузі, до них відносять: мовленнєву, мовну, соціокультурну, діяльнісну змістову лінію. З огляду на те, що мовленнєва змістова лінія є провідною, вона передбачає не тільки розвиток усного і писемного мовлення школярів, але й удосконалення та розвиток слухання, монологічного та діалогічного мовлення, формування навичок, які пов'язані з писемним мовленням.

За Типовою освітньою програмою О. Я. Савченко «Мовно-літературна освітня галузь», яка включає предмети українська мова та літературне читання, поділено на шість змістових ліній. Кожна з них передбачає розвиток мовно-комунікативних здібностей учнів. Змістова лінія «Взаємодіємо усно» передбачає такі результати навчання для учнів перших класів:

- учень сприймає усну інформацію: уважно слухає співрозмовника, розуміє висловлювання, дотримується прослуханої інструкції;
- аналізує зміст почутого: переказує, про що йде мова в тексті, правильно відповідає на запитання до прослуханої інформації;
- оцінює інформацію: ділиться враженнями та емоціями, висловлює власну думку;

- практичне володіння комунікативними навичками: відтворює діалог у парі, створює власний діалог, самостійно будує коротку відповідь або висловлювання з обраної теми [23, с.193].

Програмою сформульовано низку вимог щодо розвитку мовлення учнів початкової школи. До них відносять: змістовність мовлення, послідовність та логічність побудови висловів учнів, точність мовлення, використання різноманіття мовних засобів, ясність доступність та виразність мовлення, дотримання літературних норм та вимог [11]. За Типовою освітньою програмою О. Я. Савченко, важливим є вміння не просто слухати, але й розуміти усне мовлення, тим самим збільшувати лексичний запас та поглиблювати логіку міркувань з теми висловлення.

Концепція Нової української школи передбачає підвищені вимоги до сприйняття усного мовлення. Задача вчителя полягає в тому, щоб навчити дітей сприймати та усвідомлювати інформацію, стежити за розвитком думки, помічати в тексті найбільш важливе, приділяти увагу голосу, його тону, тембру та темпу. Програмою пропонується залучати учнів до різних мовленнєвих ситуацій, до розподілу учнів по ролям (покупець, пасажир, відвідувач театру та інше). Значну увагу приділяють текстам, в яких йдеться про правила поведінки та етикету людей в різних місцях.

За оновленою програмою О. Я. Савченко і Р. Б. Шияна, в початковій школі учні вивчають такі самостійні частини мови: іменник, прикметник, дієслово, числівник, прислівник, займенник та службову частину мови прийменник. Початківці навчаються визначати граматичні категорії частин мови, передбачених програмою, вивчають орфографічні правила, з'ясовують синтаксичні функції слів. Матеріал, який вивчається в початковій школі є фундаментом для подальшого навчання та оволодіння мовою. Він викладений послідовно, з наростаючою складністю. З частинами мови учнів молодших класів починають знайомитись ще в період навчання грамоти. Особливістю цієї теми в першому класі є те, що школярі не вивчають термінологію, проводиться пропедевтична робота для подальшого засвоєння теми в

наступному році. Поняття про частини мови учні засвоюють несвідомо, називаючи предмети, їх ознаку та дію, яку вони виконують [7, с. 194].

З поняттям іменник учні знайомляться на уроках читання та письма. Школярі називають предмети за допомогою питань «хто? що?», визначають їх приналежність до певних груп за загальними ознаками (тварини, транспорт, їжа, іграшки, посуд, рослини та інше). При цьому сам термін іменник учням ще не відомий. У другому класі учні знайомляться з іменниками, що позначають назви істот та неістот, власні та загальні назви. У третьому та четвертому класі знання учнів поглиблюються та систематизуються. Початківці ознайомлюються з категорією роду, числа та відмінками іменників [7, с. 199].

З терміном прикметник учні знайомляться у другому класі. Мета вивчення прикметника в початковій школі: формування граматичного поняття «прикметник», усвідомлення його як важливого виражального засобу для збагачення словникового запасу учнів, засвоєння основних граматичних ознак [10, с. 235].

Знайомство з прикметниками у початковій школі відбувається за наступною схемою:

1 клас: учні знайомляться зі словами, які вказують на ознаку предметів за допомогою питань «який? яка? яке?».

2 клас: вивчають термін «прикметник», відрізняють за зовнішніми ознаками (смаком, кольором, формою).

3 клас: вивчають категорію роду та числа прикметників у сполученні з іменником.

4 клас: змінюють прикметники за відмінками у сполученні з іменниками, знайомляться з правилами правопису [7, с. 207].

Важливим є те, що граматичні категорії прикметника вивчаються в єдності з такими ж граматичними категоріями іменника.

Термін «числівник» в початковій школі активно вживається в 4 класі.

Провідними завданнями при вивченні числівника є: усвідомлення учнями граматичного поняття «числівник», засвоїти правильну вимову та правопис числівників, вміння відрізнати та правильно ставити питання до числівників, навчити учнів вживати у правильній формі числівники на позначення часу. В початкових класах діти навчаються ставити питання до кількісних та порядкових числівників, при цьому сам термін учням ще не відомий [7, с. 226].

З терміном «дієслово» учні початкової школи знайомляться у другому класі. В молодших класах вони вивчають питання на які відповідає дієслово, зв'язок дієслова з іменником, вивчають правило написання частки не з дієсловами, категорію часу дієслів, змінювання дієслова за особами і числами, першу і другу дієвідміну дієслів [7, с. 217].

В початковій школі вивчення займенника має на меті: усвідомлення граматичного поняття «займенник», вміння вживати займенник з прийменником, правильно ставити питання та вилучати займенники з тексту на слух, будувати словосполучення з особовими займенниками. Як з частиною мови, учні знайомляться з займенником лише у 4 класі. До цього учні навчаються правильно підставляти займенники до іменників [7, с. 214].

В початковій школі знайомство з прийменниками відбувається у другому класі під час вивчення теми «Службові слова в реченні» [7, с. 228].

Розглянемо детальніше поєднання програмових вимог та практичного засвоєння матеріалу на прикладі Букваря М. С. Вашуленка, Н.Ф. Скрипченко та підручників з української мови для других, третіх четвертих класів.

Буквар авторів Вашуленка та Скрипченко побудований за мовленнєвим принципом. Розвитку мовлення учнів сприяють, подані в підручнику, вправи, малюнки та тексти. Для ознайомлення з іменником запропоновано достатньо синтетичних вправ (на співвіднесення малюнку с питанням, побудову речення за схемою) [3]. У другому класі в підручнику української мови учні знайомляться з термінологією. Розкриття понять про частини мови відбувається від засвоєння лексичного значення слова до граматичного. Правильно формулюючи запитання, автори акцентують увагу на

функціональну роль частин мови, які вивчаються в другому класі, а саме на постановку до слова правильного питання, на його зв'язок з іншими компонентами у реченні, на синтаксичну функцію частини мови. Для засвоєння поняття іменника Вашуленко та Скрипченко пропонують такі вправи: на вилучення «зайвих» слів з ряду, на визначення предмету за його ознаками, на сполучуваність слів, зіставлення і протиставлення предметів за спільними ознаками, добір видових і родових назв [15].

Підручник для учнів третього класу складніший за змістом та розрахований на практичне засвоєння літературних норм української мови. Для активізації словника та розвитку зв'язного мовлення впроваджені лексичні вправи. Удосконаленню розвитку мовлення сприяють приказки, загадки, які подані у підручнику [22].

Провідним завданням у вивченні української мови у четвертому класі, за підручником Вашуленка та Скрипченко, є вдосконалення культури усного і писемного мовлення школярів та формування умінь правильно використовувати граматичні форми частин мови, які вивчаються за програмою. Для підвищення інтересу учнів до навчання та розвитку творчих здібностей, у підручнику пропонуються «Завдання для допитливих», які можна виконувати в ігровій формі [21, с. 47].

Підручники для вивчення української мови М. Вашуленка та Н. Скрипченко побудовані за принципами та вимогами програми, матеріал викладений послідовно з наростаючою складністю. Тому для успішного засвоєння граматичних понять про частини мови, і для розвитку та удосконалення мовлення учнів, слід дотримуватись послідовності викладання вправ, зазначених у підручниках.

2.2. Види вправ на удосконалення культури мовлення учнів початкової школи під час вивчення частин мови

Удосконаленню культури мовлення під час вивчення частин мови в початковій школі сприяє виконання різноманітних вправ, здебільшого робота

з текстами. Також для досягнення поставленої мети потрібно долучати учнів до словникової роботи. Планування вчителем словникової роботи сприяє кращому засвоєнню та ефективності у пробудженні інтересу учнів до вивчення і засвоєння нової лексики. Зауважимо, що головну роль потрібно приділяти поясненню значення нових слів. Згідно цього завдання існують різні прийоми роботи:

1) демонстрування предмета або дії, які позначаються словом. Можна використовувати різні ілюстрації або малюнки. При вивченні частин мови важливим є демонстрація предметних малюнків (для вивчення прикметника та іменника), та сюжетних, де зображено дію (для пояснення дієслова).

2) добір синонімів: важливо не тільки збагачувати словниковий запас учнів, але й навчити учнів бачити різницю між значенням цих лексичних одиниць, активно використовувати синоніми у своїх висловлюваннях.

Доречним є використання таких вправ:

1) вправа для другого класу під час вивчення теми «Іменник»:

1. Згрупуйте іменники в синонімічні ряди:

Страждання, біль, сперечання, путь, лайка, змагання, совісність, шлях, тортура, суперечка, дорога, скорбота, спір.

2. Яке слово вам було невідоме? Складіть усно речення з будь-яким іменником.

2) вправа для третього класу під час вивчення теми «Прикметники-синоніми».

1. До поданих прикметників доберіть синоніми. Визначте рід прикметників.

Хоробрий, велике, сумний, гарна, працьовитий, весела, важке, добрий, цінний, широка, мудра, ніжний, охайне.

Для кращого засвоєння поняття про іменник та удосконалення культури мовлення, ми пропонуємо такі види вправ для учнів третього класу:

1) під час вивчення теми «Загальні поняття про частини мови»:

1. Прочитай казку про «Зайчика і горобину». Постав у правильній формі іменники, які записані в дужках.

ЗАЙЧИК І ГОРОБИНА

«Засипало (сніг) землю. Нема чого їсти зайчикові. Побачив він червоні ягоди на (горобина). Бігає навколо дерева, а ягоди – високо. Просить зайчик: «Дай мені, горобино, одне гроно ягідок». А горобина й каже: «Попроси вітра, він і відірве».

Попросив зайчик вітра. Прилетів вітер, гойдає, трусить (горобина). Відірвалося гроно (ягоди), упало на (снігом). Їсть зайчик (ягода), дякує (вітер)» [6, с. 119].

2. Назви всі члени речення у другому абзаці. Якими частинами мови вони виражені?

2) під час вивчення теми «Власні і загальні іменники. Велика буква у власних іменниках»:

Вправа 1.

1. Прочитай та спиши поданий текст. Знайди слова. Які означають власні назви і підкресли їх. Зверни увагу на написання цих слів.

ПАМ'ЯТНИК ТАРАСУ ШЕВЧЕНКУ В КАНЕВІ

«Місто Канів стоїть на високому правому березі Дніпра. Тут похований великий український поет Тарас Григорович Шевченко. Раніше гору, на якій знаходиться могила і пам'ятник поета, називали Чернечою. А нині в народі її називають Тарасовою. Щодня йдуть на цю гору люди, щоб уклонитися Великому Кобзареві» [6, с. 120].

Вправа 2.

1. Придумай назву до поданого тексту. Визнач тему і головну думку прочитаного тексту.

«Древній слов'янський народ, який оселився над Дніпром, здавна називався полянами. Жили поляни родами і мали своїх князів. Були серед них три брати: одному ім'я Кий, другому Щек, а третьому Хорив. І була в них сестра Либідь.

Сидів Кий на горі, де тепер узвіз Боричів – крута дорога з верхньої частини міста на Поділ. А Щек сидів на горі, яка зветься Щекавицею. А Хорив – на третій горі. Від нього вона прозвалася Хоривицею» [6, с. 121].

3) під час вивчення теми «Змінювання іменників за числами (однина і множина)» пропонуємо таку вправу:

1. Прочитай текст. Спиши текст, вставляючи пропущенні закінчення іменників. Назви їх число.

«Весна йде та йде. Ось уже і неб.. голубе і чисте. Сонечк.. блищить і горить, гаї розвиваються, садк.. зацвітають. Увечері десь тьохнув соловейк.. на листатому клені. Кує зозул.. на високій березі, гуде бджола.. . Мигтять білі метелик.. понад молоденькою травичкою, хрущ.. літають гучливі.

Якийсь гомін, гук якийсь чи з-під земл.. , чи з вод.. , чи з неб.. !» [6, с. 132].

Для кращого засвоєння теми теми «Загальне поняття про прикметник. Значення прикметників у мовленні», ми пропонуємо такі види вправ для учнів третього класу:

Вправа 1.

1. Прочитай вірш. Запиши вірш у зошит та підкресли всі прикметники. Постав до них запитання.

МОВА

«На білому світі, на чорній землі

є мова у квітів, є мова в зорі.

*Є мова у бджілки, метелика й клена,
в бузкової гілки, в любистку зеленого.*

*Є мова в калини, в дрімучого лісу,
у річки й стежини, в осіннього листу.*

*Та тільки тому, хто цурається рідної мови,
не промовлять вони ані слова» [6, с. 138].*

2. Зверни уваги на прикметники, за допомогою яких автор описує предмети навколишнього середовища.

3. Знайди рядок з головною думкою вірша.

Вправа 2.

1. Прочитай уривок.

«Клен цілу зиму спав. Крізь сон він чув завивання хуртовини і тривожний крик чорного ворона. Холодний вітер гойдав його віти, нагинав їх низько до землі.

Та ось одного сонячного ранку відчув клен, ніби до нього доторкнулося щось тепле і лагідне...» [6, с. 139].

2. Придумай заголовок і продовження до казки.

3. Впиши у зошит прикметники разом з іменниками. Від іменника до прикметника поста питання.

Вправа 2.

1. Прочитайте текст. Визначте в яку пору року відбувалися події. Чому ви так вирішили?

«Одного ... ранку Івась пішов на прогулянку. Іде ... лісом. Навколо про щось стиха шумлять ... дерева. А он стелилась ... доріжка. Куди вона веде? Мабудь, до ... озера. Саме його й шукає Івась» [6, с. 139].

2. Встав пропущенні слова на місті крапок. Добери такі слова, щоб було зрозуміло про яку пору року йдеться мова.

3. Яка частина мови тобі допомогла увиразнити текст?

4. Прочитай виразно перед класом текст, який в тебе одержався.

Вправа 3.

1. Прочитай вірші. Що ти уявляєш коли читаєш вірш? Які слова допомогли уявити картини?

1. «... І летить

на чорному коні

чорна буря

в чорному вбранні!

Чорні хмари небо облягли,
Трави захитались, полягли.» [6, с. 143].

2. «Гроза пройшла...
Зітхнули трави,
Квітки голівки підняли,
і сонце, тепле і ласкаве,
спинило погляд на землі» [6, с. 143].

2. Пригадай твори, в яких картини природи змальовано за допомогою прикметників. Запиши уривок цього твору.

У четвертому класі для удосконалення культури мовлення учнів під час вивчення теми «Числівник як частина мови» пропонуємо такі вправи:

Вправа 1.

1. Прочитай текст.

БІОЛОГІЧНИЙ ГОДИННИК

«Рослини й тварини можуть відчувати час. Кожен із них, підкоряючись ритму біологічного годинника, прокидається в певний час.

Соловейко і жайворонок-юла прокидаються близько другої години ночі. На початку третьої години – перепілка, польовий жайворонок, зозуля, іволга, кропив'янка, горихвістка. О четвертій годині вилітають «на роботу» шпаки, трясогузки. Близько шостої залишають свої гнізда горобці» [9, с. 112].

2. Знайди числівники у тексті та постав до них питання.

3. Які тварини та росли, крім тих, що зазначені у тексті, можуть орієнтуватися у часі? Дізнайся про це у дорослих.

Вправа 2.

1. Прочитай текст. Про які цікаві відомості ти дізнався?

«Кита в холодних океанах видно далеко через характерний фонтан, що здіймається над його головою до десяти-шістнадцяти метрів. Кіти

пірнають на великі – глибини п'ятьсот і більше метрів. Вони можуть перебувати під водою близько однієї години.

Новонароджені малята китів досягають п'яти-шести метрів завдовжки. Китеня живиться материнським молоком і швидко росте. Через два роки воно стає дорослою твариною» [9, с. 114].

2. Спиши перший абзац, підреслюючи числівники. Усно постав до них запитання.

Під час вивчення теми «Займенник як частина мови» у 4 класі пропонуємо такі вправи:

Вправа 1.

1. Відгадайте загадку.

НАВМИСНА МОРОКА

*«Я вам нею натякаю,
нею думать спонукаю,
щоб кмітливий врахував,
що я нею приховавав,
вас морочати навмисне,
і тоді відгадка блисне.*

Що це таке?»

2. Які слова людина вживає коли: а) вказує на себе; б) звертається до співрозмовника; в) вказує на інших людей або на предмети. Відповіді підберіть із загадки.

Вправа 2.

1. Прочитай текст.

СІМ'Я ЗАЙМЕННИКІВ

«Сім'я займенників не така численна, як, наприклад, родина іменників, прикметників, дієслів, яких у нашій мові десятки і сотні тисяч. Займенників усього кілька десятків, але за частотою використання в мовленні вони посідають третє місце серед інших частин мови.

Чому це так? А тому, що дуже часто нам потрібно вказувати на кого-небудь або на що-небудь. Для цього ми й використовуємо займенники – я, ти, він, вона, воно; ми, ви, вони» [9, с. 120].

2. Склади власну розповідь про займенник.

Вправа 3.

1. Відгадай загадку.

ЗАЙМЕННИКИ-ЧИСТУНИ

«А хто з вас, діти, відгадає,

Як будь-хто, перш ніж їстиме,

Трьома займенниками має

Зробити руки чистими?» [9, С. 121].

З вивченням граматики пов'язані лексико-граматичні вправи. Вони мають на меті не лише засвоїти граматичні поняття, а й збагатити та активізувати словниковий запас.

Цей тип включає такі вправи:

- 1) Згрупуйте слова, які називають предмет, ознаку та дію предмета;
- 2) знайдіть у реченні (тексті) всі іменники (прикметники, дієслово тощо).

Вивчаючи частини мови, учні можуть групувати слова на позначення предметності, ознаку та дію. В ході такої роботи вони навчаються відносити до предметів не тільки ті слова, що представляють окремі об'єкти (стіл, квітка, дерево), але й природні явища (сніг, вечір, зима), ознаки предметів (висота, синь, худорба), та дії предметів (ходьба, переговори, розмова). Ознаки предметів, якими користуються учні, повинні включати не тільки зорові, слухові, смакові та тактильні відчуття, але й абстрактні (кмітливий, добрий, доречний). Результатом цієї роботи є засвоєння учнями граматичного значення частин мови та лексичного значення конкретних слів.

ВИСНОВКИ

В ході виконання роботи було проаналізовано навчальні програми та навчально-методичну літературу з проблеми дослідження, згідно цього ми дійшли таких висновків.

1) У сучасній лінгводидактиці частини мови досліджували такі науковці, як Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Хорошковська, Г. Шелехова та інші. Обов'язкові вимоги до навчальних досягнень учнів визначено у Державному стандарті початкової освіти. Він визначає загальну кількість навчальних матеріалів та основні компетентності та здібності здобувачів освіти. Згідно з Державним стандартом, українська мова є частиною мовно-літературної освітньої галузі, мета якої полягає у вихованні в учнів мовних та творчих здібностей, здатності спілкуватися українською мовою.

До складу «Мовно-літературної» освітньої галузі входять такі змістові лінії: мовна, мовленнєва, соціокультурна та діяльнісна. Мовленнєва змістова лінія займає провідне місце, вона передбачає не лише розвиток усного і писемного мовлення, але й вдосконалення та розвиток слухання, монологічного та діалогічного мовлення, формування навичок письма.

2) В навчанні грамоти молодших школярів велике значення має вивчення частин мови. Вивчаючи частини мови учні здобувають навички володіння українською мовою, а саме: розрізняють лексичне і граматичне значення слів, правильно будують речення, насичують своє мовлення різноманіттям українських слів, враховують функціональне та лексичне значення частин мови, поповнюють словниковий запас.

За визначенням Шкурятяна частини мови – це «лексико-граматичні розряди слів, які відрізняються один від одного узагальненим спільним лексичним значенням, граматичними категоріями, синтаксичними функціями» [, с. 373]. Частини мови вивчає морфологія. Слово – основна одиниця морфології. В сучасній українській мові виділяють десять частин мови.

3) Вивчення морфології має на меті поглибити розуміння учнями граматики та лексичного значення слів, особливостей словосполучень та словотворення в українській мові, синтаксичної функції слів у фонетиці.

Вивчення частин мови спрямоване на практичне застосування набутих знань, оскільки надає можливості для фонетичного розвитку учнів на основі засвоєння граматичних норм та правил, що сприяє збагаченню словникового запасу. Через усвідомлення особливостей словозміни та словотворення, учні легше засвоюють літературні норми української мови, морфологічне та синтаксичне значення деяких синонімів, удосконалюють вміння правильної побудови словосполучень та речень.

4) На думку таких вчених, як Л. Варзацька, М. Вашуленко, М. Пентилюк, найефективнішим способом удосконалення комунікативних навичок при вивченні частин мови є робота з текстом. Учень усвідомлює будову мови та удосконалює своє мовлення спираючись на текст, тим самим поглиблює знання про частини мови.

Запропонований комплекс вправ для удосконалення культури мовлення під час вивчення частин мови спрямований на розвиток всіх видів мовленнєвої діяльності молодших школярів. Головним є навчити учнів відрізняти специфічні особливості кожної частини мови, її лексичне та граматичне значення, правильно вживати слова в словосполученні, реченні, вміти висловлювати свої думки як в усній, так і в писемній формі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Навчальний посібник. Львів. «Світ». 1990. С. 232.
2. Безпояско О. К. Граматика української мови. *Морфологія підручник для студентів*. Київ. Либідь. 1993. С. 334.
3. Бобир О. Етикет і культура мовлення. Початкова школа. 2005. С. 56-60.
4. Бойченко С., Варава. Л. Розвиток активного словника учнів. Початкова школа. 2001. С. 41-43.
5. Варзацька Л. О. Активізація мовленнєвої діяльності учнів. Початкова школа 2005. 28- 30.
6. Вашуленко М. С., Мельничайко О. І. Українська мова. Підручник для 3 класу. Видавничий дім «Освіта». 2013. С. 192.
7. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі. Навчальний посібник. Літера ЛТД, 2011. 364
8. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Інститут мовознавства імені О. О. Потебні. Київ. Наукова думка 2004. С. 398.
9. Гавриш Н. В., Маркотенко Т. С. Українська мова, підручник. 2015.
10. Горпинич В. О. Морфологія української мови. *Підручник*. Київ. Академія 2004. С. 335.
11. Державний стандарт початкової освіти.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
12. Дідук Г. І. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення відповідно до нових концепцій викладання рідної мови. Українська мова і література в школі. 2000.
13. Дубовик С. Мовленнєвий етикет як складова культури спілкування молодших школярів. 2009.

14. Єрмоленко С. Я., Бібик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. За редакцією С. Я. Єрмоленко. Київ, Либідь. 2001.
15. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. 1996. С. 437.
16. Звонська Л. Л., Н. В. Корольова. Енциклопедичний словник словник класичних мов. Київ. ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 552.
17. Коваль Г. П., Деркач Н. І., Наумчук М. М. Методика викладання української мови. Навчальний посібник. Тернопіль. 2008. С. 286.
18. Котик Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі. Навчально-методичний посібник для студентів. Івано-Франківськ. 2015. С. 295.
19. Котик Т. М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. Опорні конспекти для студентів. Івано-Франківськ. 2013. С. 71.
20. Кравцова І., Шпачук Л. Методика розвитку зв'язного мовлення. Кривий Ріг. Видавничий дім. 2009. С. 223.
21. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів. Початкова школа. 2003. С. 47-55.
22. Мацюк З., Старкевич Н. Українська мова професійного спілкування: Навчальний посібник. Київ. Каравела, 2006. С. 352.
23. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. НУШ. «Світоч», 2019. С. 336.
24. Шкуротяна Н. Г., Шевчук С. В. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс. Навчальний посібник. Київ. 2007. С. 823.

ДОДАТКИ

Додаток А.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Мартинюк Ірина Вадимівна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

18.03.2021
(дата)

(підпис)

Ірина Вадимівна
(ім'я, прізвище)